

Referat wygłoszony w dniu 24 lutego 2025 r. na posiedzeniu Komisji Orientalistycznej Oddziału PAN w Krakowie

Dr Karolina Rakowiecka-Asgari

Uniwersytet Jagielloński

Wydział Filologiczny

Instytut Orientalistyki

e-mail: k.rakowiecka-asgari@uj.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8413-0328>

Perska literatura współczesna jako laboratorium heroicznych wzorców męskości

Zainteresowanie długo pomijaną w badaniach tematyką męskości dotarło w obszar iranistyki stosunkowo niedawno, by szybko stać się gruntem dla interesujących ujęć i dyskusji naukowych. Często sięga się w analizach po koncepcję męskości hegemonicznej (R.W. Connell) pozwalającą adekwatnie opisać przełomowe zmiany w hierarchii reprezentacji tej płci we współczesnym Iranie. Zakorzeniona w projekcie nacjonalistycznym wizja hegemonicznej męskości, której symbolem stała się przeprowadzona przez szacha Rezę Pahlawiego (1925-1941) reforma tradycyjnych ubiorów, miała doprowadzić do marginalizacji konserwatywnych wzorców męskości oraz ośmieszenia reprezentujących je grup społecznych (zob. A. Najmabadi, S. Balslev, W. De Souza). Takie historycznie kluczowe figury zbiorowego imaginariusz jak bohaterowie epicki straciły centralną pozycję w dyskursie i literaturze okresu Pahlawich, nie odzyskały jej także – z oczywistych względów – w zislamizowanych wzorcach hegemonicznej męskości porewolucyjnej. Pozostały one jednak obecne w głównym nurcie perskiej literatury, gdzie co prawda polemizowano z nimi jako wyrazem anachronizmu, ale też niekiedy odkrywano w nich archetypiczne źródło ożywczej inspiracji.

Wyraźny w ostatnich latach powrót do tych figur w sztuce i różnych przestrzeniach komunikacji pozwala przypuszczać, że przetworzenie heroicznych wzorców męskości w literackim laboratorium, obejmujące badanie i przekazywanie starego materiału na potrzeby współczesnych Irańczyków, wprowadziło je w obręb dyskursów współczesności, ożywiając

figury odrzucone wcześniej jako martwe i anachroniczne. Niniejszy referat przedstawia modernizację i rekonfigurację heroicznych wzorców męskości jako ważny tożsamościowy proces, opierając się na przykładach z prozy, poezji i dramatu irańskiego od trzeciej dekady XX w. do ostatnich lat (takich autorów, jak: Sa'atizāde Kermāni, M. Axavān Sāles, A. Šāmlu, S. Dānešvar, S. Kasrāji, B. Bejzāji, R. Dānešvar, K. Mirabbāsi). Analiza tekstów pozwala prześledzić ewolucję mitów oraz przemiany, jakim podlega uwspółcześniany model heroicznej męskości, interpretowany dziś często odmiennie niż w epickim pierwowzorze (przede wszystkim *Šāhnāme* Ferdousiego X/XI w.), bo poprzez pryzmat dynamicznych systemów wartości, wyzwań i rozmaitych ideologii irańskiej współczesności.

Literatura

- Arab, K.A., Kłagisz, M. M., (2021) "On (self-)representations of masculinity in Siyāmak Herawi's short stories," w: R. Iwicka red., *Manifestations of male image in the world's cultures*, Kraków: Wyd. UJ, s. 67-85.
- Armengol, J. M. (2020) Masculinities and literary studies: Past, present, and future directions, w: *Routledge International Handbook of Masculinity Studies*, London: Routledge, s. 425-433.
- Axavān Sāles, M. (1397/2018) *Še'r-e Mehdi-ye Axavān-e Sāles*, wyd. 2, Tehrān: Našr-e Zamestān.
- Balslev, S (2020) *Iranian Masculinities: Gender and Sexuality in Late Qajar and Early Pahlavi Iran*, Cambridge.
- Bejzāji, B. (1382/2001) *Divān-e namāyeš*, t. 1-2, Tehrān: Entešārāt-e Roušangarān-o motāle'āt-e zanān.
- Connel, R.W. (2005) *Masculinities*, wyd. 2., Berkley-Los Angeles: University of California Press.
- Corbin, A., Courtine, J.-J., Vigarello, G., Audoin-Rouzeau, S., Baecque, A. de, Bard, C., ... (2021) *Historia męskości*, t. 3, *XX-XXI wiek : męskość w kryzysie*, Gdańsk: Słowo-Obraz-Terytoria.
- Dānešvar, R. (1382/2003) *Xosrou-e xubān*, wyd. 2, Paris: Entešārāt-e Xāvarān.
- Dānešvar, S. (1377/1998) *Suvašun*, wyd. 14, Tehrān: Entešārāt-e Xārazmī.
- DeSouza, W. (2019) *Unveiling Men: Modern Masculinities in Twentieth Century Iran*, Syracuse New York: Syracuse University Press.
- Ferdousi, A. (1393/2014) *Šāhnāme*, red. Čalāl Xāleqi Motlaq, wyd. 1, Tehrān: Entešārāt-e Soxan.
- Ferdousi, A. (2004) *Księga królewska. Szahname*, tłum. Dulęba, W., wstęp i opr. Krasnowolska, A., t. 1, Kraków: Nomos.
- Gerami, S. (2003) "Mullahs, Martyrs, and Men", *Men and Masculinities*, 5.3, s. 257-274.
- Kasrāji, S. (1378/2001) *Az xun-e Siyāvaš: Montaxab-e sizdah daftar-e še'r*, Tehrān: Entešārāt-e Soxan.
- Kimmel, M. S., et al. (2004), *Handbook of Studies on Men and Masculinities*, Thousand Oaks: Sage.
- Krasnowolska, A. (1992) „Mitologia i ideologia w perskiej literaturze współczesnej (na przykładzie powieści „Su va šun” Simin Dānešvar)”, w: *Teoretyczne problemy związków literatur i sztuk Orientu i Zachodu*, red. T. Cieślukowska, "Zeszyty Naukowe UJ. Prace historycznoliterackie", 79, Kraków 1992, s. 111–124.
- Mirabbāsi, K. (1393/2014) *Sin mesl-e Sudābe*, wyd. 2, Tehrān: Našr-e Ofāq.
- Najmabadi, A (2005), *Women with Mustaches and Men without Beards: Gender and Sexual Anxieties of Iranian Modernity*, Berkeley-Los Angeles: University of California Press.
- Rakowiecka-Asgari, K. (2025) "Reconfiguration of Iranian Masculinity in the 'Women's Revolution'", *Journal of Persianate Studies*, 18.1 (w przygotowaniu do druku).
- Šāmlu, A. (1381/2002) *Mağmu'e-je āsār: dafrat-e yekom – še'erhā*, wyd. 3, Tehrān: Našr-e Soxan.
- San'atizāde Kermāni (1331/1952) *Rostam dar qarn-e bist-o dovvom*, wyd. 4 (wyd. 1 1934), Tehrān: Čāpxāne-ye Xāndanihā.
- Sreberny, A., Torfeh, M. (red.), (2013) *Cultural Revolution in Iran: Contemporary Popular Culture in the Islamic Republic*, London-New York: Bloomsbury Academic.
- Tavakoli-Targhi, M. (2002) "From Patriotism to Matriotism: A Tropological Study of Iranian Nationalism, 1870-1909", *International Journal of Middle East Studies* 34.2, s. 217-238.